

Frigjøringen og EU

Ap
24/10-94

Disse dager for femti år siden begynte frigjøringen av Norge, da sovjetiske soldater rykket over grensen og inn i et Finnmark som tyskerne underkastet «den brente jords taktikk». Det er rett og riktig at dette viktige stykke norsk krigshistorie får en bred markering i nord, både av vår egen utenriksminister, Bjørn Tore Godal, og av hans russiske kollega, Andrej Kosyrev. De to kan nå pendle mellom Kirkenes og Murmansk, over en grense som igjen er åpen etter nesten et halvt århundres jern-teppe. Skritt for skritt kommer den gamle pomorhandelen i gang, mens et nytt politisk og økonomisk samarbeide utbygges i Barents-regionen.

Men det lønner seg også – ikke minst under dagens EU-debatt – å kaste et blikk tilbake på Norges vanskelige situasjon høsten 1944. Regjeringen satt i London; bare ganske små norske tropper nådde frem til Finnmark; ingen kunne helt vite hva russerne hadde fore på norsk jord. For akkurat idet de rykket over grensen, innkalte russerne utenriksminister Trygve Lie til et nattlig møte i Kreml og krevet at nå måtte Norge gi avkall på Bjørnøya og gjøre Svalbard til et sovjetisk-norsk felles-eie. Det var ingen lystelig situasjon for en regjering i eksil.

Først etter at arkivene er åpnet de senere år, har vi fått vite at den sovjetiske generalstaben foreslo at Moskva skulle kreve «langtidsleie» for «militært sett viktige områder» som Tromsø, Hammerfest, Vadsø og Vardø. Den seierrike sovjethæren ville gjerne sikre seg baser og kontroll i Nord-Norge. Men alle slike forslag og fremstøt stanset på toppnivået i sovjet-ledelsen, også hos Stalin selv. For han hadde erklært allerede i desember 1941 at Norge hørte hjemme i en britisk innflytelses-

sfære, og at britene for hans del gjerne kunne bygge baser i Norge etter krigen.

I dag er det verdt å merke seg at Stalin, som neppe teller blant historiens mest hensynsfulle herskere, respekterte en slik forståelse. Han visste hvor Norge hørte hjemme. Vi visste det selv, etter noen tid. Storbritannia og USA, våre livsviktige allierte, visste det også. Fordi ingen var i tvil om Norges plassering i Europa, hadde den norske regjering to avgjørende fordeler. For det første skapte det ingen problemer at landet ble befridd både fra øst og fra vest: Russerne trakk seg pyntelig og korrekt ut fra Nord-Norge den 25. september 1945. For det annet kunne Norge etterpå avvise alle Moskvas krav på Bjørnøya og Svalbard. Dermed var også grunnlaget lagt for de omfattende soner som Norge senere har hatt i havområdene i nord.

EU-saken dreier det seg først og fremst om å slå fast hvor Norge hører hjemme i Europa: Alene som en fjern randstat, eller i et fellesskap med våre nærmeste økonomiske og militære partnere i EU? Lille Norge kan gå lenger i samarbeidet med stormakten Russland i nord, hvis vi har ryggdekning i EU. Det ser også russerne; utenriksminister Kosyrev sier at går Norge inn i EU, «vil det få en positiv virkning for vårt samarbeide».

Nord-Norge er landsdelen som vil tjene mest på et vidtgående samarbeide med russerne. Men Nord-Norge vil også tape størst, om EU-landet Finland skulle overta som den mest interessante partner i nord for russerne, fordi Finland kan opp-tre på vegne av et stort og velstående Europa. Det er valget for oss, etter at finnene har gjort sitt valg.